

034 L'art purement abstrait [1]

Vooraf

In het maartnummer (1926) van het tijdschrift *Vouloir* is een artikel van Mondriaan gepubliceerd onder de titel *ART - Pureté + Abstraction*. Een exemplaar van dit nummer bevindt zich in Mondriaans nalatenschap¹.

Er is ook een manuscript gevonden met ongeveer dezelfde strekking als de publicatie en omdat duidelijk is geworden dat de redactie van het tijdschrift *Vouloir* Mondriaans oorspronkelijke tekst (en titel) heeft aangepast, hebben wij besloten om het manuscript en de publicatie afzonderlijk te presenteren.

Het manuscript wordt gepresenteerd als [034] *L'art purement abstrait [1]* en de publicatie als [035] *ART - Pureté + Abstraction [L'art purement abstrait [2]]*.

Bron

Twee bronnen zijn achterhaald.

De eerste is een fotokopie van het manuscript *L'art purement abstrait [1]*². Mondriaan heeft op 2 maart 1926 het manuscript *L'art purement abstrait [1]* als bijlage bij een brief opgestuurd naar de redacteur Félix del Marle³ voor publicatie in het tijdschrift *Vouloir*. Het manuscript bestaat uit acht - rechtsboven genummerde - pagina's. Een nauwkeurigere beschrijving van deze bron is niet mogelijk, omdat alleen een fotokopie beschikbaar is⁴. Deze bron beschouwen als geautoriseerd en voltooid.

De tweede bron is de publicatie van *ART - Pureté + Abstraction [L'art purement abstrait [2]]* in het maartnummer (1926) van *Vouloir*. Dit nummer heeft Mondriaan bewaard en van een enkele aantekening voorzien.

Als de teksten van manuscript en publicatie met elkaar vergeleken worden, valt op dat er nogal wat verschillen zijn aan te wijzen. Waarschijnlijk heeft Félix del Marle - redacteur van *Vouloir* - Mondriaans tekst willen omzetten in correcter Frans. Deze bron beschouwen we als 'geautoriseerd, maar met twijfel over de redactie.

L'art purement abstrait [1] vormt met [035] *ART - Pureté + Abstraction [L'art purement abstrait [2]]* een zogenoemde dubbele presentatie.

Basistekst en leestekst

Basis voor de leestekst is de fotokopie van het manuscript; de bijlage bij de brief van Mondriaan aan Del Marle van 2 maart 1926.

Titel

Het manuscript heeft de titel *L'art purement abstrait* van Mondriaan gekregen. Dit is ook de titel van de gepresenteerde tekst. Er is echter door ons een volgnummer tussen vierkante haken toegevoegd, omdat Mondriaan in het nummer van *Vouloir* dat hij heeft bewaard, de titel van de gepubliceerde tekst – *ART - Pureté + Abstraction* – heeft doorgehaald en bijgeschreven: *L'art purement abstrait*. Tengevolge hiervan beschouwen we het manuscript als *L'art purement abstrait [1]* en de publicatie als *L'art purement abstrait [2]*. Om misverstanden te voorkomen is bij de laatste tekst de gepubliceerde titel blijven staan: *ART - Pureté + Abstraction [L'art purement abstrait [2]]*.

Datering en ondertekening

Mondriaan dateert en ondertekent het manuscript met 'Paris Mars '26 P. Mondrian'. De datering is de datering voor de gepresenteerde tekst: maart 1926⁵.

Ontstaan en publicatie

Het contact tussen Mondriaan en Félix del Marle begint met het toesturen van een nummer van *Vouloir*, waarin een recensie van Del Marle van de 'Art d'Aujourd'hui'-tentoonstelling⁶. Mondriaan reageert daarop als volgt (25 januari 1926): 'Cher Monsieur, je vous remercie de m'avoir envoyée la revue

¹ Holtzman Deposit: Box 1, Folder 18.

² RKD-MCP – 23.

³ Félix del Marle (1889-1952), Frans kunstenaar.

⁴ Het originele manuscript is in bezit van de erven van Guido Molinari (1933-2004), Canadees abstract schilder.

⁵ Mondriaan woont in maart 1926 in Parijs, 26 Rue du Départ.

⁶ L'Art d'Aujourd'hui. Exposition internationale. Paris: Salle du Syndicat des Négociants en objets d'art, 1-21 december 1925.

“Vouloir”. Votre article j’ai lu avec enthousiasme. Quand vous serez à Paris, j’espère vous voir. Mes salutations sincères, P. Mondrian’.

In de maand februari (1926) is het echtpaar Del Marle bij Mondriaan op bezoek geweest, zo blijkt uit een brief van Mondriaan (2 maart 1926): ‘J’avais hier fini mon article que j’ai fais après votre départ, inspiré par ce que nous avons causé et surtout par ce que vous et Madame m’avaient dit à propos de mon atelier. J’espère qu’il vous sera possible de corriger le français; je crois que vous comprendrez ce que j’ai voulu dire. Ce n’est pas nécessaire que ce soit beau français (au contraire!) mais il faut que ce soit correct, n’est pas.’

Tegelijkertijd vraagt Mondriaan in deze brief aan de redacteur om het Frans van zijn artikel te corrigeren. Maar Del Marle heeft het begrip ‘corrigeren’ wel erg ruim opgevat, want als het manuscript vergeleken wordt met de publicatie, blijkt Del Marle veel veranderd te hebben. Bovendien wijzigt de redacteur - zoals hierboven reeds is opgemerkt - de titel. *L’art purement abstrait* is in *Vouloir* veranderd in *ART - Pureté + Abstraction*.⁷

Het manuscript *L’art purement abstrait* wordt hier voor het eerst in Mondriaans Frans gepubliceerd. Holtzman en James publiceren Mondriaans tekst in het Engels⁸: ‘The present translation generally follows assigned manuscript in Mondrian’s hand, dated “Paris, March 26,” that is more direct in expression than the version printed in *Vouloir*.’

Vermelde personen

In *L’art purement abstrait* vermeldt Mondriaan twee personen: Georges Vantongerloo⁹ en Pablo Picasso¹⁰.

Vantongerloo wordt genoemd wegens zijn composities van vierzijdige prisma’s¹¹: ‘Elle [la beauté purement abstraite] s’est déjà créer dans l’art, surtout dans la peinture et sculpture, bien que dans cette dernière nous connaissons seulement les compositions des prismes de G. Vantongerloo qui atteignent à l’art purement abstrait.’

Over de abstractie in het werk van Picasso zegt Mondriaan: ‘Déjà dans l’œuvre de Picasso on aperçoit des lignes qui n’ont rien à faire avec la forme réduite en abstrayant mais qui sont nécessaire à une nouvelle création.’

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *L’art purement abstrait* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaanwoorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het ‘Sleutelwoordenregister’¹². De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *art purement abstrait*, *beauté objective*, *beauté plastique*, *beauté purement abstraite*, *dualité équilibré*, *équilibre des rapports seuls*, *équilibre entre la matière (physique) et l’esprit*, *équivalence physique-esprit*, *expression de l’universel*, *harmonie traditionnelle*, *harmonie de l’art purement abstrait*, *esprit nouveau*, *moyen plastique universel*, *Néo-Plasticisme*, *rythme*, *vitalité*.

Overige opmerkingen

In de laatste alinea van dit artikel zegt Mondriaan nog iets geruststellends over ‘het einde van de kunst’: ‘Et voilà l’art qui touche à sa fin ... ne vous inquiéter pas. Cette fin, encore assez longue, veut dire la délivrance de l’humanité de la domination du physique et vous amène vers l’époque de l’équivalence « physique-esprit ».’

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Ergens in februari 1926 brengen Del Marle en zijn vrouw een bezoek aan Mondriaan. Uit een brief van hem aan Del Marle (2 maart 1926) blijkt dat hij direct na het bezoek begonnen is met de tekst *L’art purement abstrait* [1]. Tegelijk met dezelfde brief stuurt Mondriaan de voltooide tekst mee. We vermoeden dat Mondriaan medio februari 1926 met de tekst begonnen is en - wat we zeker weten - heeft

⁷ Zie tekst 035.

⁸ H. Holtzman, and M.S. James (eds.). *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston, 1986: 198-201.

⁹ Georges Vantongerloo (1886-1965), Belgisch kunstenaar, medewerker van *De Stijl*.

¹⁰ Pablo Picasso (1881-1973), Spaans/Frans kunstenaar.

¹¹ Zie bijvoorbeeld: Angela Thomas. *Denkbilder*, 1987: 141 (‘Construction des rapports des volumes’ (1919)).

¹² Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

hij op 1 maart 1926 deze voltooid. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1926 vijftien schilderijen vervaardigd: B167-B181¹³. Hij zal bij het schrijven aan *L'art purement abstrait [1]* met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

¹³ CRII: 320-328.